

Муниципальное автономное общеобразовательное учреждение
«Санагинская средняя общеобразовательная школа»

«Утверждено»

Директор МАОУ
«Санагинская СОШ»

 /Бандеева И.В

Ф.И.О.

Приказ № 25 от «28» 09 20

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА

Предмет: бурятский язык

Класс: 6

Учитель: Мархаева Т.Х.

Категория: высшая

Стаж: 29

2017-2018 учебный год

Нуралсалай сэдбүүдэй гол удха

- 1. 5-дахн класста үзэхэнөө дабталга (фонетикэ, абтаһан үгэнүүд, мэдүүлэл, обородууд)**
Аялгануудые зүб бэшэлгэ. Аялгануудай һубарил, нугарал, тааралдал. Анхан һууриин дундахи тодо бэшэ аялгануудые зүб бэшэлгэ. Абтаһан үгэнүүдэй һүүлэй аялгание буряадшалжа бэшэлгэ. Үгэнүүдые абяануудаарнь, бүридэлөөрнь; мэдүүлэлнүүдые байгуулгаарнь шүүлбэрилгэ. Причастна ба деепричастна дахуулалнуудтай, сэхэ хэлэгэгэй мэдүүлэнүүд. Тэдэниие зүб аялгаар уншалга; бэшэлгэдээ сэглэлтын тэмдэгүүдые зүбөөр табилга.
- 2. Хэлэнэй удха шанар.** Лексикэ. Үндэһэн буряад үгэнүүд. Нютаг үгэнүүд. Мэргэжэлтэнэй үгэнүүд. Ондоо хэлэнһээ абтаһан үгэнүүд. Шэнэ үгэнүүд. Хуушарһан үгэнүүд.
- 3. Фразеологи.** Буряад хэлэнэй үгын сан дабталга; тэрэнэй хүгжэлтын тобшо түүхэхээ. Буряад хэлэнэй үгын санда боложо байгааһүүлэй үеын хубилалтанууд. Буряад хэлэнэй үгэнүүдэй хэрэглэлгээрээ илгарал. Фразеологи тухай юрэнхы ойлгосо. Тэдэнэй шанар шэнжэ, гол түлбүүд. Сүлөө ба тогтомол холбоо үгэнүүд.
- 4. Морфологи.** Морфологиин шэнжэлдэг гол зүйл – үгэ. Үгын бүридэл. Үндэһэн. Түрэл үгэнүүд. Һуури. Үгэ бии болгодог залгабаринууд. Орёо үгэнүүд. Хэлэлгын хубинууд. Бээ дааһан ба туһалагша хэлэлгын хубинууд. Тэдэнэй илгарал, хэлэлгэ соо дүүргэдэг үүргэ.
- 5. Юумэнэй нэрэ.** Юумэнэй нэрын удха шанар. Тэрэнэй морфологическа шэнжэнүүд ба синтаксическа үүргэ. Юумэнэй нэрые хандалга болгон хэрэглэлгэ. Юумэнэй нэрын хүниие ба бусад юумэнүүдые тэмдэглэлгэ. Тусхайта ба юрын юумэнэй нэрэнүүд, тэдэнэй хубилалга, бии бололго. Морфологическа шүүлбэри. Падежнүүдэй ба хамаадалай залгалтануудые зүбөөр хэлэхэ, бэшэхэ шадабари, дадалтай болгохо.
- 6. Тэмдэгэй нэрэ.** Тэмдэгэй нэрын удха шанар, морфологическа шэнжэнүүд ба синтаксическа үүргэ. Тэрэнэй илгарал. Шанарта ба харилсаата тэмдэгэй нэрэнүүд. Шанарта тэмдэгэй нэрэнүүдэй сэгнэлтын залгалта. Сасуулгын зэргэнүүд. Тэмдэгэй нэрын бии бололго. Тэмдэгэй нэрэ бии болгодог залгабаринууд ба һуурида болодог хубилалтанууд. Юумэнэй нэрын удхатай болоһон тэмдэгэй нэрэ. Тэмдэгэй нэрын зохилдол, хамаадал. Дүтэрхы удхатай тэмдэгэй нэрэнүүдые хэлэлгэ соогоо хэрэглэжэ һуралга.
- 7. Тоогой нэрэ.** Тоогой нэрэ тухай юрэнхы ойлгосо. Тэрэнэй морфологическа шэнжэнүүд ба синтаксическа үүргэ. Тоогой нэрын илгарал. Тоолоһон тоогой нэрэ. Тоолоһон тоогой нэрын һүүлэй –н хашалган. Дугаарлаһан, баглуулһан, суглуулһан тоогой нэрэнүүд. Тэдэниие бии болгодог залгабаринууд. Юрын ба бүридэмэл тоогой нэрэнүүд. Тоогой нэрын зохилдол ба хамаадал. Тоолоһон, дугаарлаһан, баглуулһан тоогой нэрэнүүдые элирхэйлэгшэ, суглуулһан тоогой нэрые нэрлүүлэгшэ болгон хэрэглэлгэ. Тоогой нэрэнүүдые зүбөөр үгүүлэлгэ. Тэрэниие хэлэлгэдээ зүбөөр хэрэглэхэ, бэшэхэ шадабаритай болголго.
- 8. Түлөөнэй нэрэ.** Түлөөнэй нэрэ тухай юрэнхы ойлгосо. Тэрэнэй морфологическа шэнжэнүүд ба синтаксическа үүргэ. Түлөөнэй нэрын илгарал. Түлөөнэй нэрые мэдүүлэлэй элдэб гэшүүдэй үүргээр хэрэглэлгэ. Түлөөнэй нэрын хубилалга ба ондоо үгэнүүдтэй холболдолго. Ньюрай түлөөнэй нэрын хуряамжалагдан хубилалга, ньюрай зүйр үгэнүүдые зүбөөр хэрэглэлгэ. Түлөөнэй нэрэнүүдэй олоной тоо, зохилдол, хамаадал. Түлөөэй нэрэнүүдые хэлэлгэдээ зүбөөр хэрэглэлгэ.
- 9. Дайбар үгэ.** Дайбар үгэнүүдэй удха шанар. Тэрэнэй морфологическа шэнжэнүүд ба синтаксическа үүргэ. Дайбар үгын илгарал. Бии болодог аргууд. Хамаадал. Дүтэрхы удхатай дайбар үгэнүүдые мэдүүлэлнүүд ба хэлэлгэ соогоо хэрэглэжэ шадаха дадалтай болгохо.
- 10. Жэл соо үзэхэнөө дабталга.** “Буряад хэлэнэй сахим һураха ном” сооһоо һонирхолтой үгүүлэлнүүдые, хэһэгүүдые хэрэглэн, хэлэлгын хубинуудые дабталга. Бэхижүүлгын тестнүүдые дүүргэлгэ. Морфологическа шүүлбэринүүдые үнгэргэлгэ.

Нурагшадай мэдэсэ, шадабарида табигдаха дүнгүүд

Нурагшад “**5-даху класста үзэһэнөө дабталга**” үзөөд байхадаа, иимэнүүд **предметнэ мэдэсэтэй** болоно.

Аялгануудай нубарил, нугарал, тааралдал. Анхан нууриин дундахи тодо бэшэ аялгануудые зүб бэшэлгэ. Абтаһан үгэнүүдэй һүүлэй аялгание бурядшалжа бэшэлгэ. Үгэнүүдые абяануудаарнь, бүридэлөөрнь; мэдүүлэлнүүдые байгуулгаарнь шүүлбэрилгэ. Причастна ба деепричастна дахуулалнуудтай, сэхэ хэлэгэтэй мэдүүлэлнүүдые элирүүлхэ

Нурагшад “**5-даху класста үзэһэнөө дабталга**” үзөөд байхадаа, иимэнүүд **шадабари дадалтай, нураха арга боломжотой** болоно:

үзэг бэшэг мэдэлгээ хүгжөөлгэ, үгэнүүдые үенүүдтэ хубаалга, хонгёо ба бүдэхи хашалгануудтай, удаан – түргэн, йотированна, дифтонгнуудтай, ээ,эй, уй, үй, ы, э, и аялгануудые бэшэхэ дүримүүдтэ байһан үгэнүүдые, аялганай тааралдал, нугарал, нубарил баримталан зүб бэшэлгэ.

Нурагшад “**Хэлэнэй удха шанар**” үзөөд байхадаа, иимэнүүд **предметнэ мэдэсэтэй** болоно.

Буряд хэлэнэй үгын баялиг, нэгэ болон олон удхатай үгэнүүд, омонимууд, сэхэ ба шэлжэһэн удхатай үгэнүүд, синонимууд болон антонимуудые илгаруулха, хэрэглэхэ.

Нурагшад “**Хэлэнэй удха шанар**” үзөөд байхадаа, иимэнүүд **шадабари дадалтай, нураха арга боломжотой** болоно:

Үгэнүүдэй лексическэ удха тайлбарилжа, толи хэрэглэжэ шадаха. Үгэнүүдые аман ба бэшэмэл хэлэлгэдээ зүбөөр хэрэглэхэ

Нурагшад “**Фразеологи**” үзөөд байхадаа, иимэнүүд **предметнэ мэдэсэтэй** болоно.

Буряд хэлэнэй үгын санда боложо байгааһүүлэй үеын хубилалтанууд. Буряд хэлэнэй үгэнүүдэй хэрэглэлгээрээ илгарал. Фразеологи тухай юрэнхы ойлгосо. Тэдэнэй шанар шэнжэ, гол түлэбүүд. Сүлөө ба тогтомол холбоо үгэнүүдые мэдэхэ

Нурагшад “**Фразеологи**” үзөөд байхадаа, иимэнүүд **шадабари дадалтай, нураха арга боломжотой** болоно: сүлөө ба тогтомол холбоо үгэнүүдые хэлэлгэдээ хэрэглэлгэ.

Нурагшад “**Морфологи**” үзөөд байхадаа, иимэнүүд **предметнэ мэдэсэтэй** болоно.

Үгын бүридэл. Үндэһэн. Түрэл үгэнүүд. Нуури. Үгэ бии болгодог залгабаринууд. Орёо үгэнүүд. Хэлэлгын хубинууд. Бээ даһан ба туһалагша хэлэлгын хубинуудые мэдэхэ

Нурагшад “**Морфологи**” үзөөд байхадаа, иимэнүүд **шадабари дадалтай, нураха арга боломжотой** болоно:

үгэнүүдые зүбөөр хэлэлгэдээ хэрэглэжэ шадаха, алдуугүйгөөр, зүбөөр бэшэжэ шадаха аргатай болохо

Нурагшад “**Юумэнэй нэрэ**” үзөөд байхадаа, иимэнүүд **предметнэ мэдэсэтэй** болоно.

Юумэнэй нэрын хүние ба бусад юумэнүүдые тэмдэглэлгэ. Тусхайта ба юрын юумэнэй нэрэнүүд, тэдэнэй хубилалга, бии бололго. Морфологическа шүүлбэри. Нурагшад “**Юумэнэй нэрэ**” үзөөд байхадаа, иимэнүүд **шадабари дадалтай, нураха арга боломжотой** болоно:

Падежнүүдэй ба хамаадалай залгалтануудые зүбөөр хэлэхэ, бэшэхэ шадабари, дадалтай болгохо.

Нурагшад “**Тэмдэгэй нэрэ**” үзөөд байхадаа, иимэнүүд **предметнэ мэдэсэтэй** болоно.

Тэмдэгэй нэрын удха шанар, морфологическа шэнжэнүүд ба синтаксическа үүргэ. Тэрэнэй илгарал. Шанарта ба харилсаата тэмдэгэй нэрэнүүд. Шанарта тэмдэгэй нэрэнүүдэй сэгнэлтын залгалта. Сасуулгын зэргэнүүд. Тэмдэгэй нэрын бии бололго. Тэмдэгэй нэрэ бии болгодог залгабаринууд ба нуурида болодог хубилалтануудые мэдэхэ

Нурагшад “**Тэмдэгэй нэрэ**” үзөөд байхадаа, иимэнүүд **шадабари дадалтай, нураха арга боломжотой** болоно:

Тэмдэгэй нэрын зохилдол, хамаадал дүүргэжэ шадаха

Нурагшад “**Тоогой нэрэ**” үзөөд байхадаа, иимэнүүд **предметнэ мэдэсэтэй** болоно.

Тоогой нэрын морфологическа шэнжэнүүд ба синтаксическа үүргэ. Тоогой нэрын илгарал. Тоогой нэрын зохилдол ба хамаадал мэдэхэ

Нурагшад “**Тоогой нэрэ**” үзөөд байхадаа, иимэнүүд **шадабари дадалтай, нураха арга боломжотой** болоно:

үгэнүүдые зүбөөр хэлэлгэдээ хэрэглэжэ шадаха, алдуугүйгөөр, зүбөөр бэшэжэ шадаха аргатай болохо

Нурагшад “**Түлөөнэй нэрэ**” үзөөд байхадаа, иимэнүүд **предметнэ мэдэсэтэй** болоно.

Түлөөнэй нэрын удха шанар, морфологическа шэнжэнүүд ба синтаксическа үүргэ. Тэрэнэй илгарал. Түлөөнэй нэрые мэдүүлэлэй элдэб гэшүүдэй үүргээр хэрэглэлгэ. Түлөөнэй нэрын хубилалга ба ондоо үгэнүүдтэй холболдолго.

Нурагшад “**Түлөөнэй нэрэ**” үзөөд байхадаа, иимэнүүд **шадабари дадалтай, нураха арга боломжотой** болоно:

Нюурай түлөөнэй нэрын хуряамжалагдан хубилалга, нюурай зүйр үгэнүүдые зүбөөр хэрэглэлгэ. Түлөөнэй нэрэнүүдэй олоной тоо, зохилдол, хамаадал. Түлөөнэй нэрэнүүдые хэлэлгэдээ зүбөөр хэрэглэхэ шадалтай болохо

Нурагшад “**Дайбар үгэ**” үзөөд байхадаа, иимэнүүд **предметнэ мэдэсэтэй** болоно.

Дайбар үгэнүүдэй удха шанар, морфологическа шэнжэнүүд ба синтаксическа үүргэ. Дайбар үгын илгарал, бии болодог аргуудые мэдэхэ. Хамаадуулха..

Нурагшад “**Дайбар үгэ**” үзөөд байхадаа, иимэнүүд **шадабари дадалтай, нураха арга боломжотой** болоно:

Дүтэрхы удхатай дайбар үгэнүүдые мэдүүлэлнүүд ба хэлэлгэ соогоо хэрэглэжэ шадаха дадалтай болгохо.

6-дахи ангиин нурагшадта байнаар хүдэлмэрилхын нүхэсэл боложо үгэдэг гурим ёһын байдал бии болгоходоо иимэнүүд **метапредметнэ мэдэсэ** олгуулха: шухала хэрэгтэй мэдээсэлнүүдые бэдэржэ, компьютер болон интернетэй хүсөөр мэдээнүүдые оложо, хэрэглэжэ шадаха; шүүмжэлэл, шэнжэлэл хэжэ, дутаг дундануудые элирүүлжэ; хэһэн ажалдаа арга боломжонуудые тааруулжа, шалгалта, сэгнэлтэ үгэжэ шадаха; юумые сасуулжа, тааруулжа, шалтаг хойшолоной холбоо байгуулжа, бодолоо удаа дараалуулан хубарюулжа шадаха.

6-дахи ангиин нурагшадта байнаар хүдэлмэрилхын нүхэсэл боложо үгэдэг гурим ёһын байдал бии болгоходоо иимэнүүд **өөрын аминай мэдэсэ** олгуулха:

бураад хэлээ бураад арадай үндэһэн-болбосоролой нангин баялиг гэжэ ойлгохо;

түрэл хэлэндээ дуратайгаар, хүндэтэйгөөр хүмүүжэхэ; хэлэнэй баялигые грамматическа аргуудые өөрынгөө хэлэлгэдэ хэрэглэжэ, бодожо байһан бодолоо тэрэнэй хүсөөр хэлэжэ шадаха.

**Хэмжэдэг шалгалтын ажалай бүридхэл
(Перечень контрольно- измерительных работ)**

№	Ажалай янза	Сэдэб
1	Оролто мэдэсэ шалгаха ажал	5 класста үзэһэн сэдэбүүдые дабталга
2	Словарна диктант	Фонетикэ, графика, орфоэпи, бэшэгэй дүрим
3	Диктант	Лексикэ
4	Диктант	1 четвертеэр
5	Забһарай, хоорондын шалгаха ажал	Морфологи
6	Хараад ба шагнаад хадуудаг сүлөө диктант	Юумэнэй нэрэ
7	Диктант	Тэмдэгэй нэрэ
8	Шалгалтын диктант	2 четвертеэр
9	Шалгалтын хүдэлмэри	Жэл соо үзэһэнөө дабталга
10	Дүнгэй мэдэсэ шалгаха ажал	Жэл соо гараһан темэнүүдээр

Тематическа түсэблэлгэ

Дугаар	Хэшээлэй сэдбүүд	Нуралсалай түсэблэһэн дүн	Үхибүүдэй өөрын хугжэлтын дүнгүүд	Бээ гуримшуулаад ябаха, оршон тойроние шудалха, харилсаха шадабари
1-3	5-дахи класста үзэһэнөө дабталга фонетикэ, абтаһан үгэнүүд, мэдүүлэл, обородууд	Аялгануудай хубарил, нугарал, тааралдал. Анхан нууриин дундахи тодо бэшэ аялгануудые зүб бэшэлгэ. Абтаһан үгэнүүдэй хүүлэй аялгание буряадшалжа бэшэлгэ. Үгэнүүдые абяануудаарнь, бүридэлөөрнь; мэдүүлэлнүүдые байгуулгаарнь шүүлбэрилгэ. Причастна ба деепричастна дахуулалнуудтай, сэхэ хэлэгэтэй мэдүүлэлнүүдые дабтаха	Социальна удха шанар тушаажа абалга ба эдлэлгэ, өөрынгөө дурадхалые үндэһэлжэ баримтануудые хэлэхэ.	Даабаринуудые дүүргэхын тула хэрэгтэй мэдээсэл суглуулха.
4-7	Хэлэнэй удха шанар. Лексикэ. Үндэһэн буряад үгэнүүд. Нютаг үгэнүүд. Мэргэжэлтэнэй үгэнүүд. Ондоо хэлэнһээ абтаһан үгэнүүд. Шэнэ үгэнүүд. Хуушарһан үгэнүүд.	Буряад хэлэнэй үгын баялиг, нэгэ болон олон удхатай үгэнүүд, омонимууд, сэхэ ба шэлжэһэн удхатай үгэнүүд, синонимууд болон антонимуудые илгаруулха, элдэб янзын үгэнүүдые зүбөөр бэшэхэ	Элдэб социальна байдалда бэе бээтээе, багшатаяа харилсаха аргатай бололго, арсалдаата асуудалнуудые номгоноор шийдхэжэ шадалга	Хэрэгтэй мэдээсэл ондоо литератураһаа олоод, тэрэнээ хэрэглэлгэ.
8	Фразеологи.	Буряад хэлэнэй үгын санда боложо байгаа хүүлэй үеын хубилалтанууд. Буряад хэлэнэй үгэнүүдэй	түрэл тала тухай мэдээсэл ойлгохо	Номоор хүдэлхэ, өөрынгөө һанал бодол аман хэлэлгээр дамжуулха

		хэрэглэлгээрээ илгарал. Фразеологи тухай юрэнхы ойлгосо. Тэдэнэй шанар шэнжэ, гол түлэбүүд. Сүлөө ба тогтомол холбоо үгэнүүдые мэдэсэ абаха		
9-23	Морфологи. Юумэнэй нэрэ	Үгын бүридэл. Үндэһэн. Түрэл үгэнүүд. Ёуури. Үгэ бии болгодог залгабаринууд. Орёо үгэнүүд. Хэлэлгын хубинууд. Бээ дааһан ба туһалагша хэлэлгын хубинуудые мэдэхэ. Юумэнэй нэрын хүниие ба бусад юумэнүүдые тэмдэглэлгэ. Тусхайта ба юрын юумэнэй нэрэнүүд, тэдэнэй хубилалга, бии бололго. Морфологическа шүүлбэри хэжэ һураха	Өөрын ба ондоо хүнэй ажабайдалда түрэл хэлэн ямар үүргэ дүүргэнэб гэжэ ойлгохо	Зураг хаража, асуудалнуудта харюусаха, багахан мэдүүлэлнүүдые зохёожо һураха, хажуудахи хүнүүдээ шагнаха
24-27	Тэмдэгэй нэрэ	Тэмдэгэй нэрын удха шанар, морфологическа шэнжэнүүд ба синтаксическа үүргэтэй танилсаха. Тэрэнэй илгарал. Шанарта ба харилсаата тэмдэгэй нэрэнүүд. Шанарта тэмдэгэй нэрэнүүдэй сэгнэлтын залгалта. Сасуулгын зэргэнүүд. Тэмдэгэй нэрын бии бололго. Тэмдэгэй нэрэ бии болгодог залгабаринууд ба һуурида болодог хубилалтануудые мэдэхэ.	Өөрын ба ондоо хүнэй ажабайдалда түрэл хэлэн ямар үүргэ дүүргэнэб гэжэ ойлгохо, хэлэнэй аргаар хажуудахи хүнтээ харилсаха, бэшэмэл текстын удха үзэнэб гэжэ ойлгохо	Номоор хүдэлхэ, өөрынгөө һанал бодол аман хэлэлгээр дамжуулха
28-29	Тоогой нэрэ	Тоогой нэрын морфологическа шэнжэнүүд ба синтаксическа үүргэ ойлгуулха. Тоогой нэрын илгарал, зохилдол ба хамаадал мэдэхэ.	Өөрын ба ондоо хүнэй ажабайдалда түрэл хэлэн ямар үүргэ дүүргэнэб гэжэ ойлгохо, хэлэнэй аргаар хажуудахи хүнтээ харилсаха, бэшэмэл текстын удха үзэнэб гэжэ ойлгохо	Багшатаяа хамта хэшээлэйнгээ зорилго табиха, хэшээлдээ юу хэһэнэ хойно хойноһоонь тоолохо, өөрынгөө, нүхэдэйнгөө ажал багшатаяа сугтаа зохёоһон тусхай критеринүүдээр шалгаха.

30-31	Түлөөнэй нэрэ	Түлөөнэй нэрэ тухай юрэнхы ойлгосо. Тэрэнэй морфологическа шэнжэнүүд ба синтаксическа үүргэ, илгарал. Түлөөнэй нэрэнүүдэй олоной тоо, зохилдол, хамаадал мэдэхэ.	Элдэб социальна байдалда бэе бэетээ, багшатаяа харилсаха аргатай бололго, арсалдаата асуудалнуудые номгоноор шийдхэжэ шадалга	Түлөөнэй нэрые мэдүүлэлэй элдэб гэшүүдэй үүргээр, хэлэлгэдээ зүбөөр хэрэглэлгэ. хэрэглэлгэ.
32-33	Дайбар үгэ	Дайбар үгэнүүдэй удха шанар, тэрэнэй морфологическа шэнжэнүүд ба синтаксическа үүргэ ойлгуулха. Дайбар үгын илгарал, бии болодог аргууд, хамаадал мэдэхэ	Бэшэмэл текстын удха үзэнэб гэжэ ойлгохо. Дүтэрхы удхатай дайбар үгэнүүдые мэдүүлэлнүүд ба хэлэлгэ соогоо хэрэглэжэ шадаха дадалтай болгохо.	Багшатаяа хамта хэшээлэйнгээ зорилго табиха, хэшээлдээ юу хэһэнээ хойно хойноһоонь тоолохо, өөрынгөө, нүхэдэйнгөө ажал багшатаяа сугтаа зохёһон тусхай критеринүүдээр шалгаха.
34-35	Жэл соо үзэһэнөө дабталга	Хэлэлгын хубинуудые дабталга. Бэхижүүлгын тестнүүдые дүүргэлгэ. Морфологическа шүүлбэринүүдые үнгэргэлгэ.	Өөрын ба ондоо хүнэй ажабайдалда түрэл хэлэн ямар үүргэ дүүргэнэб гэжэ ойлгохо, хэлэнэй аргаар хажуудахи хүнтээ харилсаха, бэшэмэл текстын удха үзэнэб гэжэ ойлгохо	Номоор хүдэлхэ, тусгаар тэмдэгүүдэй үүргэ ойлгохо, Багшатаяа болон нүхэдтээ дүн гаргаха.

1. Тестнүүд

№1 Юумэнэй нэрэ

№2 Тэмдэгэй нэрэ

№3 Тоогой нэрэ

№4 Түлөөнэй нэрэ

№5 Дайбар үгэ

2. Шалгалтын диктантнууд, даабаринууд

Тестнүүд

Тест № 1. Юумэнэй нэрэ

Мэдүүлэл соо юумэнэй нэрэ ологты, доогуурнь нэгэ зурлаагаар тэмдэглэгты.

Намарай дулаахан үдэрнүүд болоно. Һургуулида хэшээлнүүд эхилэнхэй. Бүхы классай һурагшад ургасын һайндэртэ бэлдэнэ. Һургуулиингаа огородто тариһан ургасаяа хуряана.

Хэн? гэхэн асуудалда харюусаһан үгэнүүдые олоод, доогуурнь зурагты.

Дайнай дүүрэхэн энэ хабар эхэ хүбүүн хоёрой уулзалгаһаа үлүү баяртай юумэн энэ дэлхэй дээрэ үгыл һэн ха. Хэды олон хүбүүд эхэнүүдтэйгээ уулзангүй, байлдаанай талмай дээрэ үлөөб даа. Батын эхэ эгээл золтой эхэнүүдэй нэгэн болоно.

Юун? гэхэн асуудалда харюусаһан үгэнүүдые олоод, доогуурнь зурагты.

Ой модоной аша туһа айхабтар ехэ юм. Манай эндэ жэлэй дүрбэн сагта ой соо хасуури, хуша ногоорон харагадаг. Огторгой өөдэ шэглэхэн аржагар ута шэнэһэдшье, нариихан үндэр хуһаншье хада уулые шэмэглэдэг.

Юумэнэй нэрэнүүдтэй мэдүүлэл заагты.

а) Аяар дээгүүр зэлэ татан ниидэнэд

б) Хуһанай набшаһан шарлаба.

в) Гэнтэ үргэлжэ һаршаганана.

5. Гараһан һууритай юумэнэй нэрэ илгагты.

а) нарһан

г) айраг

б) ургаса д) һанал

в) ябадал е) ном

6. Юу тэмдэглэхэн залгабаринуудай хүсөөр эдэ үгэнүүд гарааб?

а) хүниие

1. Жаргалан, унтари, тараг

б) амитаниие

2. Тарилга тулалдаан, татаса

в) үйлэ

3. Абгатан, хүдэлмэришэн, залуушуул

г) зэбсэгүүдые

4. Бүһэлүүр, хазуур, түлхюур

д) бусад юумэ

5. Харагшан, эрэгшэн, малаагшан

7. Хоёр үгэ удхаараа нэгэ ойлгосо тэмдэглэхэн юумэнэй нэрэ олоод, доогуурнь зурагты.

Һүүлэй жэлнүүдтэ алаг дааган үсөөрөө, харин хүхэ буханууд олоороо харагадаг болошонхой.

8. Эдэ юумэнэй нэрэнүүдэй олоной тоогой залгалта тааруулагты.

а) мүрэн...

1. –нар

б) эгэшэ...

2. –ууд

в) булаг...

3. – нэр

г) ан...

4. – нүүд

д) мори ...

5. – гууд,

е) худа ...

6. –д

9. Ямар үгэнүүдтэ олоной тоогой залгалтанууд буруугаар хэрэглэгдэнэб?

Гурбан хонин, Байгалнууд, аханууд, багшанууд, һурагшад.

10. Падежэй залгалтануудые тааруулагты.

Н.п.	а) – тай, - той, -тэй
Х.п.	б) –да, -до, -дэ, -та, -то, -тэ
З.п.	в) –аар, - оор, -ээр, өөр, -гаар, -гоор, -гээр, - гөөр
Ү.п.	г) –хаа, -һоо, -һөө, -һээ, -ghaa, - gһоо, - gһөө, - gһээ
Зб.п.	д) –ай, -ой, -эй, -гай, -ын, -ин, -н
Хм.п.	е)–ые, - гые, -иие, - е
Г.п.	-

11. Юумэнэй нэрэнүүд ямар падежэй залгалтатайб? Дээрэн падежыень заагаад, залгалтануудынь илгагты.

Баялигай ехэ – дайдада, баатарай ехэ – арадта. Эрдэмые эхинһэнь, эбые эртэнһээ. Манай нютаг ой тайгаар, ангаар баян юм. Эрхын шэнээн бэетэй, эрэ хонгор дуутай. Эбтэй зон эльгэнһээ халуун, хобтой зон хушуунһаа хүйтэн.

12. Юумэнэй нэрын хамаадал зүб тааруулагты.

а) нюурта	1. Абаяа, сэсэгээ, үгэнүүдээрээ, сэдхэлһээн, зүрхэнэйнгөө
б) өөртэ	2. Дуумни, галынь, үндэһэниинь, хуһаншни, хургаалнуудтнай

13. Өөртэ хамаадалай залгалтатай юумэнэй нэрэнүүдые олоод, падежнүүдыень заагты.

Борбоосгой намар шадмар бэрхээр түүжэ, бахалзуураа дүүргээд, эртээнһээ шэлэһэн ямаршьеб далда газарта олзоёо абаашажа буладаг. Үбэлдөө онголо нюуһан газараа мартангүй оложо, зузаан саһа онгилон, намараа тоншодог юм. Точконуудай орондо –ээ гү, али –эй залгалтануудые бэшэгты.

Календариин ёһоор декабрь жэл... эсэс, үбэл... эхин һара юм. Гэбэшье манай эндэ жиирт... үбэл эртэ, ноябриин тэн багаар эхилдэг гээшэ.

Нэгэ үглөөгүүр эжынь ажал хэрэгээр... нуурин ошохоёо түхээрбэ. Доржо эжыд... мориень оруулалсажа үгэбэ.

Тест №3. Тоогой нэрэ

Тоогой нэрэнүүд хадаа ...

- а) юумэнэй олон үсөөниие ба дугаарлалтэмдэглэһэн үгэнүүд
- б) юумэнэй тоо, шанар шэнжэ тэмдэглэһэн үгэнүүд
- в) юумэнэй шанар, шэнжэ, үйлэ тэмдэглэһэн үгэнүүд.

2. Хаанань алдуу байнаб? Ологты.

Тоогой нэрэнүүдэй шэнжэнүүд:

- а) удхаараа тоо нэрлэжэ, хэды? хэдэн? гэхэн асуудалнуудта харюусадаг
- б) түхэлөөрөө тоогоор, зохилдолоор, хамаадалаар хубилдаг
- в) үүргээрээ мэдүүлэл соо элирхэйлэгшэ, нэмэлтэ болодог.

3. Тоогой нэрэнүүдтэй мэдүүлэлнүүдые заагты.

- а) Энэ нажар аадар бороогүй, хуурай сэлмэг байба.
- б) Долоон үнгэтэ холонго үзэсхэлэнтэ дугыдал бүрхөөгдэнэ.
- в) Арад зоноймнай найхан заншлнууд олон даа.

4. Тоогой нэрэнүүдтэй бүлэг үгэнүүдые тэмдэглэгты.

- а) Шүдөө зуу.
- б) Долоон үбгэд яларна.
- в) Хониной дала шатааха заншал.
- г) Зургаа хүрэтэр тоолобо.
- д) Табин наһанай ойн баяр.
- е) Долоодохи үдэрөө наран шарана.

5. Сая, гурбан, мянган, зуун – эдэ ямар тоогой нэрэнүүд бэ?

- а) юрын
- б) бүридэмэл

6. Бүридэлтэ тэмдэгэй нэрэнүүдтэй мэдүүлэл ологты.

- а) Эрдэмтэ нүхэрэй найниие жэшээлэн хөөрбэ.
- б) Хүхэ ногоон үнгэтэй Ангар мүрэнэй долгинууд эбхэрэн мушхарна.
- в) Шулуута хадануудаар хүрээлэгдэһэн Онон мүрэн мүнгэлиг долгёороо яларна.

7. Таабаринуудые таагаад, ямар тоогой нэрэ бэ гэжэ заагты.

- а) юрын
  - 1. Талын ганса модонһоо
  - Табин дараанса хуулааб
- б) бүридэмэл
  - 2. Далан долоон самсатай
  - Дандаа тэдэнь тобшогүй.

8. Тоогой нэрын илгарал харуулагты.

- а) ерэн хоёрдохи
  - 1. тоолоһон
- б) табан
  - 2. баглууһан
- в) хорёод
  - 3. дугаарлаһан
- г) арбуулан
  - 4. суглууһан
- д) хоюулаа
  - 5. нэрлэһэн
- е) бүхэли
  - 6. бутархай

ж) жаранай хахад

9. Тоогой нэрэнүүдые падеждэ зохилдуулангаа өөртэ хамаадуулагты

Н.п. арбан табан, гурбуулан, арбаад, хоридохи

Х.п.

З.п.

Ү.п.

Зб.п.

Хм.п.

Г.п.

10. Тоогой нэрээр гараһан хэлэгшэтэй мэдүүлэл ологты.

- а) Мүнөө жэл манай һургуули дүүргэгшэд – жара.
- б) Наран орожо, хоюулан гэртээ бусабабди.

в) Тэдэнэр гурбууландаа дэбтэр абаба.

11. Тоогой нэрээр гараһан нэмэлтэтэй мэдүүлэл ологты.

а) Табадахи класста гушаад һурагшад һурадаг.

б) Зургаадахиинь абаад ерэгты.

в) Хоюулан эбтэй хүдэлбэбди.

12. Тоогой нэрэ хаана элирхэйлэгшэ болоод байнаб?

а) Дулма табан метр бүд худалдажа абаба.

б) Би арбан хоёрто ерэхэб.

в) Бидэ дүрбэндэ шан барюулагдаба.

Тест №4. Түлөөнэй нэрэ

Юумэ, тэмдэг, тоо нэрлэдэггүй, харин тэдэниие заажа харуулдаг хэлэгын хубиие . . . гэдэг.

а) юумэнэй нэрэ

б) тоогой нэрэ

в) түлөөнэй нэрэ

2. Мэдүүлэлнүүдэй удхада тааруулан, түлөөнэй нэрэнүүдые табигты.

а) . . . орондо хоёр янзын гургалдайнууд бии.

1. иимэ

б) . . . дуун хүнэй сэдхэлдэ баяр түрүүлдэг.

2. манай

в) . . . ирагуу дуута шубуудта онсо анхарал хэрэгтэй.

3. эдэнэй

3. Түлөөнэй нэрэнүүдые илган гаргагты.

а) арбан, халба, нэбтэ

б) бусад, тэды, алибаа

в) зүгөөр, бшуу, гэнтэ

4. Нэгэнэй тоодо байһан түлөөнэй нэрэнүүдые илгагты.

Баран, хамаг, бүхы, ямар, бидэ, юун

Мэдүүлэл соо ороһон түлөөнэй нэрэнүүдэй илгаралыень тодорхойлогты.

Удангүй һүүлээрнь Ошороной хэлэһэн буруу боложо, колхоздо хүн бүхэн хайн дураараа орохо ёһотой гэжэ дээрэһээ заабариин гарахада, зарим зон гэдэргээ коммунаһаа гараа һэн гэхэ мэтын зүйлнүүд бүгэдэ тон элихэн ханагдажа, ехэ жэгтэй мэтэ үзэгдэбэ. (Ц. Дон)

а) хамтадхаһан

б) илгаһан

в) зааһан

Үгтэһэн түлөөнэй нэрэнүүдые падежнүүдээр зохидуулангаа олоной тоогой 2-дохи нюурта хамаадуулагты.

Би, эдэ, алин, иимэ

Түлөөнэй нэрэнүүд мэдүүлэл соо ехэнхидээ . . . гэшүүн болоод байдаг.

а) нэрлүүлэгшэ, хэлэгшэ

б) нэрлүүлэгшэ, ушарлагша

в) мэдүүлэлэй ямаршье гэшүүн

Үгтэһэн мэдүүлэл соо түлөөнэй нэрэ ямар гэшүүн болоод байнаб?

Бүхы нурагшаднай ургасын хайндэртэ эдэбхитэйгээр хабаадаба.

а) ушарлагша

б) элирхэйлэгшэ

в) нэмэлтэ

Түлөөнэй нэрээр гараһан хэлэгшэтэй мэдүүлэл заагты.

а) Ажалаймни дүн энэл даа.

б) Таанар буряад хэлэеэ хайнаар үзэгты.

в) Энэмнай шэрүүн харасатай хүн байбал.

Үгтэһэн мэдүүлэл соо түлөөнэй нэрээр гараһан нэмэлтэ байна гү?

Намда хэлэһэн үгыетнай шэхэтэй амитанда дуулгахагүйб, ханаа сэдхэлээ бү зобогты. (Х.Н.)

а) байна

б) үгы

Тест №5. Дайбар үгэ

Дайбар үгэ хадаа . . . хэлэлгын хуви гэжэ тоологдодог.

а) хубилдаг

б) хубилдаггүй

2. Дайбар үгэтэй мэдүүлэл ологты.

а) Декабрь гаража, үбэлнай айлшалан ерэбэ.

б) Байгал нуур – дэлхэй дээрэхи эгээл гүнзэгы нуур.

в) Байгаали хамгаалхадаа, Эхэ ороноо хамгаалнабди.

2. Дайбар үгэнүүд эдэ асуудалнуудта харюусадаг.

а) Ямар? хэды? хэдыгээд? юунүүд? хэр?

б) Хэнэй? хэн? юун? юугээр? хэнтэй?

в) Яажа? ямараар? хэзээ? хаана? хэр зэргэ?

3. Анхан нууритай дайбар үгэнүүдые илгагты.

а) минн, улам, бута, халба

б) хүүсэ, ханхинаса, хоолойсоо

в) манайхяар, ялайса, янзатай

4. Юумэнэй нэрэхээ гараһан дайбар үгэнүүдые ологты.

а) һайса

б) анхаралтайгаар

в) нэгэдэхээр

г) туласа

д) шагайсаа

е) дэмы

5. Ямар хэлэлгын хубиһаа –саа, -даа, -таа, -тайгаар, -тай гэхэн залгабаринн хүсөөр дайбар үгэнүүд гарадаг бэ?

а) тэмдэгэй нэрэхээ

б) тоогой нэрэхээ

в) юумэнэй нэрэхээ

6. Сагай дайбар үгэнүүдые илган гаргагты.

а) зорёон, минн, зорюута

б) тон, халта, улам

в) мүнөө, тугаар, тээсгэн

г) хожом, нёдондо, үглөө

д) хам, арай, мулта

е) хоолойсоо, мэдэхысээ, үбдэгсөө

7. Ямар мэдүүлэл соо байрын дайбар үгэ байнаб?

а) Үглөө эдихэ өөхэнһөө, мүнөө эдихэ уушхан дээрэ.

б) Хүнэй хэлэхэн холуур ошохогүй.

в) Хуушан нүхэр хоёр шэнэ нүхэдһөө дээрэ.

8. Хэдысээ? яахысаа? г.м. асуудалнуудта ямар дайбар үгэнүүд харюусадаг бэ?

а) аргын

б) зэргын

в) хэмжээнэй

9. Дайбар үгэнүүдээр гараһан хэмжээтэй мэдүүлэл ологты.

а) Нялуунһаа гашуунинь дээрэ.

б) Хүнэй эрэн досоогоо, могойн эрэн газаагаа.

в) Шалгалтымнай болзор нүгөөдэр.

10. Гэмынь урдаа, гэмшэлынь хойноо гэхэн мэдүүлэл соо дайбар үгэнүүд ямар гэшүүн болоод байнаб?

а) ушарлагша

б) хэлэгшэ

в) элирхэйлэгшэ

11. Ямар мэдүүлэл соо дайбар үгөөр гараһан ушарлагша байнаб?

а) Хашан мориндо харгы холо.

б) Хатаһан модон хонгёо болодог.

в) Наагуураа нялуун, саагуураа гашуун.

12. Холын харгыда гарахадаа, ходо болгоожо ябаха юм гэхэн мэдүүлэл соо илгагдаһан дайбар үгэнүүд мэдүүлэлэй ямар гэшүүн болоноб?

а) элирхэйлэгшэ, ушарлагша

б) нэмэлтэ, элирхэйлэгшэ

в) элирхэйлэгшэ, хэлэгшэ

Шалгалтын диктантнууд, даабаринууд

Буряад хэлэнэй сахим һураха бэшэг сооһоо диктантнууды бэшэлгэ, даабаринууды дүүргэлгэ

Морфологи – Сээжэ бэшэг – 2. Үндэһэн буряад хэлэмнай.

Морфологи – Сээжэ бэшэг – 4. Боори нютаг.

Морфологи – Сээжэ бэшэг – 11. Хүндэмүүшэ зан.

Морфологи – Сээжэ бэшэг – 24. Буряад арадай ёһо заншалнууд.

Морфологи – Сээжэ бэшэг – 26. Арадай дуун.

Морфологи – Сээжэ бэшэг – 32. Хабарай һалхин.

Морфологи – Сээжэ бэшэг – 34. Мори урилдаан.

Морфологи – Сээжэ бэшэг – 36. Мориной тоног зэмсэг.

Морфологи – Сээжэ бэшэг – 40. Туһа ехэтэй тэмээн.

Морфологи – Шалгалтын дасхал – 2.6., 2.7, 2.10 (юумэнэй нэрээр)

Морфологи – Шалгалтын дасхал - 3.3, 3.4, 3.5, 3.8 (тэмдэгэй нэрээр)

Морфологи – Шалгалтын дасхал – 4.2, 4.3, 4.5, 4.6, 4.9 (тоогой нэрээр)

Морфологи – Шалгалтын дасхал – 5.2, 5.4, 5.5, 5.8 (түлөөнэй нэрээр)

Морфологи – Шалгалтын дасхал – 7.2, 7.3, 7.4, 7.7 (дайбар үгөөр)

